

Saateks

„Viru pulma“ veebiväljaanne on täiendatud versioon 2012. aastal ilmunud samanimelisest CD-plaadist. Kahe Ida-Virumaa ajaloolise kihelkonna pulmalaule laulavad plaadil tollased Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia tudengid, pulmarituaali eri osade vahel kõlavad Jõhvi pillimehe Ruuben Kesleri 1938. aastal salvestatud pillilood.

2012. aasta väljaande algatas ja plaaditegemist juhtis Mari Lassmann (tollal Mae), kelle Virumaalt pärit esivanemad kaunistavad ka plaadi esikaant. Mari Lassmanni idee oli teha plaat laulude ja pillilugudega, mis oleksid pärit Ida-Virumaalt – tema enda ja mitme teise tollase EMTA bakalaureuse- ja magistriõppe tudengi kodukohast. Neist Mari Lassmanni ja Villu Talsit juhatas pärimusmuusika juurde teenekas pärimusmuusikaõpetaja Jaanus Põlder Kiviõli Kunstide Koolis. Plaadi rahastust korraldas Viru Instituudi projektijuht Marge Lepik.

Timo Kalmu, kelle juured on Iisaku, Vaivara ja Simuna kihelkonnas, pakkus välja mõtte teha plaat pulmalauludest. Vanemas traditsioonis juhtisid laulud kogu mitmepäevast pulmarituaali ja neist sai kokku panna CD-plaadi pikkuse tervikliku laulutsükli. Kuna nii Jõhvi ja Iisaku kui ka Lüganuse kihelkonna kõik regilaulud on ilmunud „Vana Kandle“ seerias, olid ka käepärased allikmaterjalid olemas. Timo Kalmu valis viisid ja värsid, ühendas kirjasaatjate kombekirjeldused tervikuks ning ühtlustas murdekeele. Laulude õppimisel olid stiilieeskujuks Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivis leiduvad helisalvestused viimastelt kohalikelt regilauluoskajatelt. Nende nimed on ära toodud esitajate lehel. Laulud salvestas EMTA studios Raul Aan, kes tegi ka CD masterplaadi.

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia pärimusmuusikud „Viru pulma“ plaati esitlemas. 2012. a Baltica festivali ajal Iisaku muuseumis. Leanne Barbo, Janika Oras, Mihkel Roolaid, Timo Kalmu. Foto: Kaja Tina (erakogu)

Traditsioonilistes pulmades laulavad pulmalaule pruudi- ja peigmehepoolised laulikud, kahe suguvõsa esindajad. Pulmalaulud on dialoog kahe poole vahel, siin on pidulikke pöördumisi, vastaspoole kiitmist, aga ka vastandumist, pooltevahelist lauluga võitlemist. Pruudipoolseid lauljaid esindavad plaadil Karoliina Kreintaal (kaasanaine), Leanne Barbo (laulik), Mari Mae (nüüd Lassmann, pruuttüdruk), Mihkel Roolaid (noorikuvend), Eeva Talsi (pruut). Peigmehepoolised laulikud on Timo Kalmu (mõõgaaisa), Janika Oras (mõõgaema), Jaanika Ventsel (kaasanaine), Villu Talsi (peig). Siinne eeslaulu- de jaotus eri pulmarollide vahel ei vasta täpselt vanale traditsioonile. Näiteks ei ole tavaks olnud, et pruut ja peigmees ise pulmas laulavad ja võimalik, et seda tegelikkuses pole juhtunud ka Ida-Virumaal – vaatamata sellele, et kohalikud kogujad on nii kirja pannud. Plaati tehes oli eesmärgiks

anda siiski kõigile osalejatele võimalus olla eeslaulja rollis. Lisaks olid inspireerivaks eeskujuks tänapäevased, traditsiooniliste pulmade eeskujul peetud pulmad, samuti seto mõrsjaitku traditsioon. Kui vanemas traditsioonis on kõigis lauludes värsse enamasti korratud kaaslaulja või -lauljate poolt, siis siin plaadil jääb kõrva värsikorduseta lauldud soolo-osade rohkus. Selline lahendus andis võimaluse tekstitervikut ajaliselt tihendada ja nappi plaadiruumi paremini kasutada.

Laulud on koondatud plokkidesse, mis vastavad rituaali eri etappidele. Olukorra, aja ja koha muutumist märgivad pillilood lauluplokkide vahel. Neid esitab Jõhvi mitmekülgne pillimees Ruuben Kesler (Kessler, 24.05.1878–17.07.1965), kes on mänginud viulit, parmu-, põse- ja vilepilli. Ruuben Kesler sündis Jõhvi vallas, Vasavere külas, Jõeleppe talus. Tal oli tuuleveski ja seepärast kutsuti teda Veski Ruubeniks. Ruuben oli karsklane, armastas lugeda ning oli teeninud oma õiglase meelega ja majandamisoskustega küla lugupidamise. Veebiväljaande avalugu Leanne Barbo ja lõpulugu Mari Lassmanni esituses on samuti õpitud Ruuben Kesleri salvestuste järgi.

Veebiväljaandes on võimalik kuulata salvestusi, samal ajal lugeda laulutekste ja kombekirjeldusi laulude ümber. Salvestusi saab kuulata nii tervete rituaaliosade kaupa kui iga lugu eraldi. Kuna tänapäeval on üsna populaarseks saanud pärimuspulmad, kus kasutatakse vana traditsiooni elemente, võiks väljaandest olla abi selliste pulmade korraldamisel. Rituaalide ja nende tähenduse kohta saab lähemalt lugeda pulmateemalisest kirjandusest, näiteks Ülo Tedre „Eesti pulmad“ (1973) ja Piret Õunapuu „Eesti pulm“ (2003), samuti Eesti Rahvaluule Arhiivi materjalidest.

Laulutekstide keelest

Laulutekstitid on kokku lapitud kümnetest üleskirjutustest vabatahtlikelt rahvaluulekogujatelt, kes on regilauludes kasutatud murdekeelt väga erinevalt edasi andnud. Arvestades, et neid võis sealjuures mõjutada kirjakeel, on teksti koostaja Timo Kalmu sõnavormide kasutust ühtlustanud, võttes aluseks meie praegused teadmised omaaegsest Alutaguse keelest.

- Enamasti 19. sajandi lõpul tegutsenud rahvaluulekogujad on sageli pikka *o*-d, *ö*-d ja *e*-d kirjutanud diftongeeringimata kujul, kuigi murdes hääldati neid diftongidena (*uo~ua*, *üö~üe~üä*, *ie~iä*), sest ilmselt ei suutnudki tollane virulane neid kahte võimalust eristada. Üritades leida kirjaviisi, mis sobiks selle murde enda ehitusega, kuid tahtmata peale sundida kohaliku foneetilise rikkuse asemel oma lemmikvariante, on teksti koostaja sellistes sõnades samuti jäänud pika vokaali märkimise juurde.
- Kui praeguses eesti kirjaviisis märgitakse teist ja kolmandat vältet erinevalt ainult sulghäälikutel (*k*, *p*, *t*), siis Alutaguse murrete puhul tuleb mees pidada, et seal ongi ainult kaks vältet: lühike ja pikk. Ühtki elavat murdeoskajat aga praegu paraku enam alles ei ole ja pole võimalik läbi viia foneetilisi katseid selgitamiseks, kuidas täpne hääldus tegelikkuses kõlas. Isegi eriharidusega murdeuurijaid on nende sulghäälikute kestuse täpsel määramisel jäänud ebakindlaks. Valjult teksti lugedes ja lauldes peab silmas pidama, et kahe tähega kirjutatud häälikud (samuti häälikuühendid) osutavad eesti keele III vältel sarnasele hääldusele ja ühe tähega kirjutatud häälikud (st üksikud vokaalid konsonantide vahel ja üksikud konsonandid vokaalide vahel) eesti keele I vältel sarnasele hääldusele. Selleks et tavalisel eesti lugejal oleks lihtsam seda vahet tähele panna, on toimetaja kasutanud ka pikkade sulghäälikute puhul vokaalide vahel kahekordseid tähti.
- Eesti õigekirjast erinevalt on siinses kirjaviisis märgitud silbipiirile seal kostev *j* või *v*: *õijendab*, *kauva*. Sageli on sellistel juhtudel tegemist sõnadega, kus teatud vormides on sulghäälik (*g*, *b*, *d*) või *h* kadunud, nt **siihen* > *siije*, *piiga* : *piija*, *peig* : *peijo*, *lõug* : *lõuva*.
- Kui kõrvuti esinevad vokaalid ei moodusta pikka häälikut või häälikuühendit, vaid kaks eri silpi, on nende vahele lisatud ülakoma.

- Lõpuvokaali kaotanud alal- ja seesütleva käände lõpud on kirjutatud läbivalt kahe tähega, sest on teada, et kohalik tava oli hääldada paarituarvulise silbi järgseid konsonante pikemalt kui paarisarvulise silbi järgseid (*sull* ~ *sinul*, *kukkujall* ~ *laulatajal*, *laulama* ~ *laulatamma*, *saamaje* ~ *laulamajje*).
- Eesti keele õigekirja konsonantühendi kirjutamise põhireeglist erinevalt on kirjutatud sõnad, kus konsonantide vahelt on kadunud vokaal (*õlled* > *õlld*, *üellud* > *üelld*).
- Astmevaheldusliku kaashäälikuühendi *ng* tugev aste on kirjutatud kujul *nq*, nõrgas astmes *g* ei hääldu ja kostab ainult pikk kurgupoolne *ŋŋ* nagu soome keeles.
- Toimetaja on eesti kirjakeelest lähtuvalt sõnu kokku kirjutanud ja lisanud kirjavahemärke.

Oleme tänulikud kõigile pärimusetundjatele ja -kogujatele, täname südamest ka kõiki neid, kes siinse väljaande ettevalmistamisel on kaasa löönud.

Head kuulamist – ja muidugi laulmist!

Timo Kalmu, Kanni Labi, Mari Lassmann, Janika Oras

„Viru pulma“ tutvustuselt lisaku muuseumis. Foto: Kaja Tina 2012 (erakogu)